

บทที่ 4

บริบทชุมชน

พื้นที่ปฏิบัติการใน 4 ชุมชน มีบริบทชุมชนดังนี้

1. บริบทชุมชนของตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

1.1 ข้อมูลทั่วไปของตำบลเที่ยงแท้

ตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ทั้ง 10 หมู่บ้าน มีครัวเรือนรวมกัน 1,509 ครัวเรือน แบ่งเป็นครัวเรือนเกษตรกร 897 ครัวเรือน มีประชากรจำนวน 6,606 คน เป็นชาย 3,239 คน หญิง 3,367 คน และมีแรงงานในตำบล 3,348 คน ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ ทำนา ทำสวน และมีอาชีพเสริม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร และรับจ้าง

ภาพที่ 4.1 สภาพพื้นที่ตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ตำบลเที่ยงแท้มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 22,222 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 15,916 ไร่ ชื่อของตำบลเที่ยงแท้ ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่ นายโต ขุนเที่ยงแท้ประทีต ซึ่งเป็นกำนันในตำบลนี้ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนา อยู่ติดกับคลองชลประทาน และแม่น้ำน้อย (<http://www.thaitambon.com>)

ตำบลเที่ยงแท้มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลชัยนาท อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลโพงาม อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลห้วยกรด และตำบลห้วยกรดพัฒนา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลแพรงศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 4.2 อาณาเขตตำบลเพียงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท

1.2 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านวังยาว

หมู่ 9 บ้านวังยาว มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 3,340 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 2,524 ไร่ ดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ทั้งหมู่บ้านมีครัวเรือนรวมกัน 137 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 478 คน เป็นชาย 226 คน หญิง 252 คน ประกอบด้วยกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี 84 คน อายุ 15-60 ปี 306 คน อายุ 60 ปีขึ้นไป 88 คน และแรงงานในหมู่บ้านที่มีอายุระหว่าง 18-60 ปีเต็ม 270 คน (คนในหมู่บ้านไปทำงานนอกตำบล)

เส้นทางการคมนาคมทางบกที่สามารถใช้ติดต่อกับภายนอก มี 2 เส้นทาง เส้นทางแรกเริ่มเดินทางออกจากจังหวัดชัยนาทโดยรถยนต์ตามถนนสายชัยนาท-สุพรรณบุรี ประมาณ 17 กิโลเมตร ถึงอำเภอสรรคบุรี แล้วเดินทางต่อไปตามถนนสายสี่แยกห้วยกรดไปทางตำบลโพงาม ผ่านหมู่ 5 หมู่ 6 หมู่ 7 หมู่ 8 หมู่ 9 และหมู่ 10 และเส้นทางที่สองเดินทางออกจากจังหวัดชัยนาททางแยกสายบรมธาตุ-สรรคบุรี

ลักษณะการประกอบอาชีพของประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำนา ทำสวนผลไม้ สวนผัก และสวนไม้ดอกไม้ประดับ ส่วนอาชีพเสริม จำนวน 397 ครัวเรือน ประกอบอาชีพ

รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม งานปลูกสร้าง/เรือถอน/ซ่อมแซมสิ่งก่อสร้าง งานเกษตรกรรม งานช่างฝีมือ และงานบริการ มีรายได้เฉลี่ย 32,020 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีอัตราค่าจ้างเฉลี่ยวันละ 120.10 บาท

ปัญหาสำคัญที่พบในเรื่องดิน คือ สภาพส่วนใหญ่เป็นดินจืด ดินดาน ทำให้ปลูกพืชได้ผลผลิตไม่คุ้มค่ากับการลงทุน นอกจากนี้ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องพืช

สถิติใช้งานและเครื่องจักรในการเกษตร ในจำนวน 137 ครัวเรือน มีรถไถเล็ก 67 ครัวเรือน จ้างรถไถเล็ก 6 ครัวเรือน ค่าจ้างเฉลี่ย 3,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

สถานที่สำคัญและบริการสาธารณะภายในหมู่บ้าน ได้แก่ ศาสนสถาน (วัด มัสยิด โบสถ์ และอื่นๆ) ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน โรงเรียนภาคบังคับ 9 ปี โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายที่ใช้การได้ สนามกีฬา/ลาน สนามเด็กเล่น สถานที่บริการโทรศัพท์สาธารณะที่สามารถใช้ได้ และร้านค้าขายของชำ/ของเบ็ดเตล็ดหรือผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน 5 แห่ง

การติดต่อสื่อสารระหว่างหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านมีรถปิคอัพ 15 คัน (14 ครัวเรือน) รถมอเตอร์ไซด์ 95 คัน (80 ครัวเรือน) รถจักรยาน 80 คัน (75 ครัวเรือน) รถอีแต๋นและรถตัดแปลงอื่นๆ 1 คัน และรถประเภทอื่นๆ 9 คัน (8 ครัวเรือน) และเรือ 20 ลำ โทรศัพท์ประจำบ้าน 23 ครัวเรือน โทรศัพท์เคลื่อนที่ 37 ครัวเรือน อินเทอร์เน็ต 2 ครัวเรือน และ 62 ครัวเรือน มีทั้งโทรศัพท์ประจำบ้าน/โทรศัพท์มือถือ/อินเทอร์เน็ต

ระดับการศึกษาของประชาชน จบการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือสูงกว่า 13 คน คนที่ไม่สามารถเขียน-อ่านภาษาไทยได้ 306 คน คนที่ได้รับการฝึกอบรมด้านการศึกษา 47 คน และด้านสุขภาพอนามัย 105 คน

ประชาชนที่เข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น มี 134 ครัวเรือน และในหมู่บ้านมีการจัดเวทีประชาคม โดยเฉลี่ยมากกว่า 6 ครั้ง/ปี ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน 131 ครัวเรือน

การได้รับบริการและดูแลสุขภาพอนามัย ซึ่งคนส่วนมากรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยจากสถานบริการสาธารณสุข และมีจำนวนคนพิการทางกาย 2 คน

1.3 กลุ่มโรงสีข้าวครบวงจร ตำบลเที่ยงแท้

กลุ่มโรงสีข้าวครบวงจร ตำบลเที่ยงแท้ ตั้งอยู่ที่หมู่ 9 บ้านวังยาว ตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ซึ่งโรงสีถูกตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2544 โดยรวมตัวจากกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน สมาชิก 25 คน เมื่อเปิดดำเนินการได้ 2 ปี มีสมาชิก 36 คน ต่อมาภายหลังมีการร่วมกับกลุ่มโรงเรียนเกษตรกรทำให้มีสมาชิกเพิ่มเป็น 48 คน โดยมีกิจกรรมดังนี้ 1) บริการสีข้าวให้คนในชุมชน¹ 2)

¹ ปี 2546-2547 สามารถให้บริการสีข้าวได้ประมาณ 10 เกวียน

ผลิตขนมจีน² ตามจำนวนที่สั่งมีมากช่วงงานบวช 3) ขายรำ ปลายข้าว 4) ขายข้าวบรรจุถุงมี ข้าวหอมมะลิ หอมชัยนาท ข้าวแดง และข้าวที่ได้จากสมาชิกในชุมชนนำมาสี 5) รับซื้อ ขาย เมล็ดพันธุ์ข้าว³ 6) ทำโรงเรียนเกษตรกร

การจัดตั้งโรงสีข้าวครบวงจรของกลุ่ม เริ่มจากแนวคิดที่ต้องการบริการสีข้าวให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับคนในชุมชน เนื่องจากโรงสีเอกชนอยู่ไกลชุมชน และเมื่อจัดตั้งโรงสีครบวงจรในชุมชนแล้ว พบว่า คนในชุมชนมีความพอใจ เนื่องจากได้บริโภคข้าวของตนเอง ซึ่งมั่นใจเรื่องความปลอดภัยจากสารพิษ และกลุ่มยังได้รับซื้อข้าวเปลือกจากภายในชุมชน และต่างถิ่น เพื่อนำมาขายเป็นข้าวสารบรรจุถุงขายให้กับคนทั่วไป การสีข้าวแต่ละครั้งจะได้ข้าวสาร รำข้าว ปลายข้าว ซึ่งนำมาขายให้กับคนในชุมชนได้ สำหรับแกลบคนในชุมชนก็นำไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ เช่น เป็นเชื้อเพลิง

ภาพที่ 4.3 โรงสีชุมชน

ภาพที่ 4.4 ข้าวปลอดสารพิษ

ทั้งนี้กลุ่มได้ทำการตั้งโรงเรียนเกษตรกรด้านข้าว และมีการผลิตพันธุ์ข้าว เพื่อขายในกลุ่ม และชุมชนด้วย รวมถึงเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของคนทั่วไปที่เข้ามาศึกษาดูงานอยู่เสมอ สำหรับด้านบริหารจัดการกลุ่มมีการประชุม อบรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนความรู้/ประสบการณ์ร่วมกัน และยังมีการประชุมร่วมกันทุกเดือน เพื่อชี้แจงความเคลื่อนไหวของกลุ่ม

โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม มีคณะกรรมการ 13 คน โดยคัดเลือกจากสมาชิกหลายหมู่บ้าน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก กรรมการ มีหน้าที่ดูแลการดำเนินงาน จัดทำบัญชีประจำวัน (คนงานจะลงบัญชีเล่ม (หัว) เล็กก่อน เมื่อถึงตอนเย็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำบัญชีจะนำไปลงบัญชีเล่ม (หัว) ใหญ่) ผู้ตรวจสอบ และสมาชิก มีหน้าที่ สีข้าว⁴ โดย

² ปี 2546 สามารถผลิตได้ประมาณ 50 งานๆ ละประมาณ 100 กิโลกรัม เท่ากับน้ำหนัก 5 ตัน

³ ปี 2546-2547 ซื้อขายเมล็ดพันธุ์ข้าว 17 เกวียน เป็นพันธุ์ปทุมธานี ร้อยละ 80 ข้าวที่เหลือเป็นพันธุ์สุพรรณ และพันธุ์ชัยนาท

⁴ กลุ่มจะให้เงินผู้สีข้าวมาสีที่โรงสีชุมชนถึงละ 1 บาท เพื่อเป็นค่าน้ำมันรถ

ได้รับค่าตอบแทนเวียนละ 200 บาท (ถ้ามีข้าวน้อยจะใช้แรงงานเพียง 1 คน แต่ถ้าข้าวมักจะใช้แรงงานถึง 6 คน) มีการประชุมกลุ่มพร้อมวันประชุมหมู่บ้านทุกวันที่ 10 ของแต่ละเดือน

รายชื่อคณะกรรมการ โรงเรียนข้าว มีดังต่อไปนี้

นายพชัย	บุญสาตี	ประธาน	นายจรัส	แสงรังสี	รองประธาน
นางจำเรียง	สุกใส	เหรัญญิก	นายสมหมาย	รักษาบุรี	เลขานุการ
นางสอิ่ง	แก้วท้วม	กรรมการ	นางสุทิน	เสาคหา	กรรมการ
นางอารีย์	กล่อมศรี	กรรมการ	นางสุทิน	บุญชื่น	กรรมการ
นางสมหมาย	แพ่งนคร	กรรมการ	นายพิพัฒน์	บุญเสริม	กรรมการ
กรรมการตรวจสอบ					
นายขวัญชัย	กอนผึ้ง	อบต.	นายประยูร	บุญสาตี	อบต.
นายสมหมาย	กฤษเพชร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน			

บทบาทของสมาชิก พบว่า สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุม ทั้งการประชุมประจำเดือนทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน และการประชุมใหญ่ประจำปี ด้านเครือข่ายการเรียนรู้มีชาวบ้าน นักศึกษาเข้ามาดูงาน ประมาณ 6-7 คณะ/เดือน ในส่วนของสมาชิกได้มีโอกาสไปดูงานก่อตั้งโรงเรียนที่หมู่ 12 บ้านดงคอน อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

2. บริบทชุมชนของตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

2.1 ข้อมูลทั่วไปของตำบลวังยาว

เดิมขึ้นอยู่กับตำบลองค์พระ ต่อมาจำนวนหมู่บ้านขยายเพิ่มมากขึ้นจึงแยกมาเป็นตำบลวังยาว และแบ่งเขตการปกครองเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านกล้วย หมู่ที่ 2 บ้านป่าผาก หมู่ที่ 3 บ้านวังยาว หมู่ที่ 4 บ้านละว้าวังควาย หมู่ที่ 5 บ้านตะเพินดี หมู่ที่ 6 บ้านห้วยหินดำ หมู่ที่ 7 บ้านม่วงมะ และหมู่ที่ 8 บ้านใหม่วังยาว

ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างอำเภอ ต่างจังหวัด สำหรับชนพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และชาวละว้าเดิม (ปัจจุบันชาวพื้นเมืองมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากอพยพไปอยู่ถิ่นอื่น)

สภาพทั่วไปของตำบล ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบสูง และที่ลาดเชิงเขา อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่บางส่วนของหมู่ 3 บ้านวังยาว อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติพุเตย สภาพพื้นที่ของหมู่ 3 บ้านวังยาว และ หมู่ 7 บ้านม่วงมะ เป็นที่ราบทำให้มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืชไร่ พืชผัก (<http://www.thaitambon.com>)

ภาพที่ 4.5 สภาพพื้นที่ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

ตำบลวังยาวมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้ (<http://www.amphoe.com>)

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลห้วยขมิ้น

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลองค์พระ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพที่ 4.6 อาณาเขตตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

การประกอบอาชีพของชาวตำบลวังยาว อาชีพหลักอยู่ในภาคเกษตรกรรม เพาะปลูก ข้าวโพด อ้อย ฝัก รายได้เฉลี่ยประมาณ 14,322.70 บาท/ปี รายได้นอกภาคเกษตรกรรมเฉลี่ยประมาณ 19,344 บาท/ปี (รายได้รวมเฉลี่ยประมาณ 33,666 บาท/ปี) แบ่งเป็นจำนวน 29 ครัวเรือน ทำสวนผลไม้ มีพื้นที่สวนรวม 710 ไร่ พื้นที่เฉลี่ยต่อครัวเรือน 42 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 20,000 บาท/ปี โดยมีรายจ่าย ค่าปุ๋ย 500 บาท และค่าสารเคมี 320 บาท เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี จำนวน 11 ครัวเรือน ทำสวนผัก

รวม 53 ไร่ พื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยต่อครัวเรือน 8 ไร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 40,000 บาท/ปี ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนในการซื้อปุ๋ย 1,700 บาท และสารเคมี 175 บาท/ปี ส่วนมากปลูกผักคะน้า โดยอาศัยน้ำจากคลอง อ่างเก็บน้ำ และปลูกข้าวโพดสำหรับบริโภค ซึ่งเป็นพืชที่ไม่ต้องดูแลเอาใจใส่มากนัก

รายได้ ส่วนใหญ่ได้จากการประกอบอาชีพรับจ้างทำงานในภาคเกษตรกรรม หาของป่า งานช่างฝีมือ และอื่นๆ จากจำนวน 294 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 22,286 บาท/เดือน โดยมีอัตราค่าจ้างเฉลี่ยวันละ 111.43 บาท

รายจ่ายในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับดำรงชีวิต เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยา อาหาร เฉลี่ยรายจ่ายประมาณ 22,432 บาท/ปี เป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ 12,212 บาท และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ประมาณ 10,000 บาท

ภาวะหนี้สิน⁵ ร้อยละ 96 เกษตรกรมีหนี้สินกับแหล่งเงินทุนกู้ยืมทั้งในระบบและนอกระบบ ประมาณ 30,000 บาท/ครัวเรือน เกษตรกรร้อยละ 4 ไม่มีหนี้สิน แหล่งสินเชื่อ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 40 สหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 20 ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ร้อยละ 3 จากกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 97 จากญาติพี่น้อง ร้อยละ 10

สถานที่สำคัญและบริการสาธารณะ ได้แก่ โรงพยาบาล 1 แห่ง โรงเรียนภาคบังคับ 9 ปี 4 แห่ง โรงเรียนมัธยมปลาย 1 แห่ง สหกรณ์การเกษตร 1 แห่ง สถานีตำรวจ 8 แห่ง และศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยี 6 แห่ง ครัวเรือนที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ คือ หมู่ 1 บ้านกล้วย 50 ครัวเรือน หมู่ 2 บ้านป่าผาก 12 ครัวเรือน หมู่ 3 บ้านวังยาว 49 ครัวเรือน หมู่ 4 บ้านละว้าวังควาย 14 ครัวเรือน หมู่ 5 บ้านตะเพินคี ไม่มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือนเนื่องจากอยู่ห่างไกลจากชุมชน 15 กิโลเมตร หมู่ 6 บ้านห้วยหินคำ 38 ครัวเรือน หมู่ 7 บ้านม่วงชะ 16 ครัวเรือน หมู่ 8 บ้านใหม่วังยาว 7 ครัวเรือน และยังไม่มีย้ำประปา

2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

อุทยานแห่งชาติพุเตย มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณที่ดินป่าองค์พระ ป่าเขาพระกำ และป่าเขาห้วยพลู ในท้องที่ตำบลองค์พระ ตำบลห้วยขมิ้น ตำบลนิคมกระเสียว ตำบลวังยาว และตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วยป่าที่สมบูรณ์ เทือกเขาสลับซับซ้อนมีความลาดชันมาก ส่วนที่สูงที่สุดเรียกว่า ยอดเขาเทวดา มีระดับความสูง 1,123 เมตร เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย มีป่าสนสองใบธรรมชาติที่สวยงาม เหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ มีเนื้อที่ประมาณ 317,475 ตารางกิโลเมตร หรือ 198,422 ไร่

ประวัติความเป็นมา เนื่องด้วยกรมป่าไม้ได้พิจารณาเห็นว่า พื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าองค์พระ ป่าพระกำ ป่าเขาห้วยพลู ท้องที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเดิมเป็นวนอุทยานพุเตย วนอุทยานพุกระทิง วนอุทยานเตรียมการตะเพินคี และป่าไม้ข้างเคียง มีสภาพป่าที่อุดม

⁵ เกษตรกรหนึ่งรายใช้สินเชื่อจากหลายแหล่ง

สมบูรณ์ สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ ดังนั้น กรมป่าไม้จึงมีคำสั่ง ที่ 1224/2537 ลงวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2537 ให้ นาย พันเทพ อันตระกูล นักวิชาการป่าไม้ 6 ไปดำเนินการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม และจัดตั้งวนอุทยานพุเตย วนอุทยานพุกระทิง ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าองค์พระ ป่าพระกำ จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อไปดำเนินการสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมและจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 โดยทำหน้าที่เป็นหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ จากผลการสำรวจพบว่า ประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีค่า เช่น พันธุ์ไม้ ของป่า สัตว์ป่า นานาชนิด ตลอดจนทิวทัศน์ ป่า ภูเขา เกาะ และน้ำตกที่สวยงามยิ่ง สมควรกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ เพื่อสงวนไว้ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป

คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 อนุมัติหลักการร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าองค์พระ ป่าเขาพระกำ และป่าเขาห้วยพลู เพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติพุเตย โดยมีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2541 โดยประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 115 ตอนที่ 67ก ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2541 เป็น อุทยานแห่งชาติลำดับที่ 85 ของประเทศไทย

การเดินทาง การเดินทางไปอุทยานแห่งชาติพุเตย สามารถเดินทางได้ดังนี้

ทางรถยนต์จากกรุงเทพฯ ให้ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 340 (บางบัวทอง - สุพรรณบุรี) จนกระทั่งถึงทางแยกเข้าสู่อำเภอดำเนินสะดวก ระยะทางประมาณ 150 กิโลเมตร จากนั้นให้เลี้ยวซ้ายผ่านอำเภอดำเนินสะดวก ระยะทางประมาณ 33 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวขวาอีกครั้งเข้าสู่เส้นทางหลวงหมายเลข 333 มุ่งหน้าสู่ตัวเมือง อำเภอดำเนินสะดวก ระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร

จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เข้าสู่ตัวจังหวัดนครปฐม จากนั้นให้เลี้ยวขวาที่สามแยกมาลัยแมน เข้าสู่เส้นทางหลวงหมายเลข 321 มุ่งหน้าสู่อำเภออุทุมพร ระยะทางประมาณ 70 กม. และจากอำเภออุทุมพร ให้ใช้ทางหลวงหมายเลข 333 เข้าสู่อำเภอดำเนินสะดวก ระยะทางประมาณ 50 กม.

จาก อำเภอดำเนินสะดวก ใช้เส้นทางสาย 333 (ดำเนินสะดวก - บ้านไร่) ไปอีก 15 กิโลเมตร ก็จะพบทางแยกเข้าบ้านวังดิน เข้าไปที่บ้านป่าอ้ออีก 15 กิโลเมตร (ทางลาดยาง) แล้วต่อด้วยทางลูกรัง จากบ้านป่าอ้อ เข้าสู่ที่ทำการอุทยานแห่งชาติพุเตย อีก 3 กม.

2.3 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอดำเนินสะดวก

เนื่องจากอาชีพโดยทั่วไปของคนในตำบลวังยาว มีอาชีพในการเพาะปลูก พืชไร่ (ล้มลุก)เชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด สับปะรด ทำเกษตรอินทรีย์ แปลงผัก เช่น ผักกาดขาว กะหล่ำปลี ผักคะน้า หน่อไม้ฝรั่ง ทำเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชล้มลุก ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ไปพร้อมกัน และสัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ แพะนม แพะเนื้อ วัวนม วัวเนื้อ ไก่ การดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย จึงอยู่บนฐานการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

จากการรวมตัวของชาวบ้าน ที่เผชิญกับปัญหาฝนแล้งพบว่า ถ้ายังมุ่งปลูกพืชเชิงเดี่ยว จะยังเป็นปัญหา ในการพูดคุยระหว่างชาวบ้านมีการเสนอให้เลี้ยงแพะเพื่อทดแทนภัยแล้ง ประกอบกับมี โครงการวิจัยบ่มเพาะนวัตกรรมฯ ทำให้มีการศึกษาวิจัยการปลูกหน่อไม้ฝรั่งไปพร้อมกับเลี้ยงแพะว่า สามารถเป็นอาชีพทำควบคู่กัน ได้หรือไม่ และผลการศึกษาค้นคว้ามีความเป็นไปได้ ทำให้ชาวบ้านหลายคนเริ่มหันมาให้ความสนใจเลี้ยงแพะจนเกิดเป็นกลุ่มเลี้ยงแพะปลอดโรค

ในอำเภอต่าง ๆ มีกลุ่มต่างๆ มากมาย เช่น กลุ่มผู้ปลูกผักอินทรีย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอพรหม กลุ่มป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำ กลุ่มสมุนไพร จึงมีการทบทวนร่วมกันระหว่างผู้นำกลุ่มต่างๆ ว่า น่าจะมีการวางแผนทางพัฒนากลุ่มต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน โดยใช้ประเด็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ให้มีการทำงานพัฒนาไปพร้อมกัน ภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจาก 4-5 ปีแรกที่ชุมชนบ้านห้วยหินดำทำกิจกรรมป่าชุมชน จนเป็นที่รู้จักมีการเข้ามาดูงาน คูป่าชุมชนบ่อยจน ผู้นำชมชาวบ้านไม่มีเวลาทำมาหากิน เลยเกิดความคิดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อชาวบ้านมีรายได้ทดแทนจากที่ต้องเสียไป

สมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในเครือข่าย กระจายอยู่ใน 5 หมู่บ้านของตำบลวังยาว อำเภอต่าง ๆ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านป่าผาก หมู่ที่ 3 บ้านวังยาว หมู่ที่ 6 บ้านห้วยหินดำ หมู่ที่ 7 บ้านม่วงชะ และหมู่ที่ 8 บ้านใหม่วังยาว

2.4 ข้อมูลกลุ่มต่างๆในตำบลวังยาว

1) กลุ่มผู้เลี้ยงแพะ

เดิมมีการรวมตัวกันเพื่อทำงานวิจัยในโครงการบ่มเพาะนวัตกรรมฯ มีเกษตรกรผู้ปลูกหน่อไม้ฝรั่งไปปรึกษากับนายเสน่ห์ นานคงเนบ ซึ่งเป็นนักวิชาการและมีประสบการณ์ในการเลี้ยงแพะมาก่อนว่าจะสามารถนำมูลแพะมาทำเป็นปุ๋ยใส่หน่อไม้ฝรั่งได้หรือไม่ และมีการทดลองปลูกผักไปพร้อมกับการเลี้ยงแพะ และเมื่อพบว่าเป็นไปได้จึงทำให้ความสนใจเลี้ยงแพะกระจายไปยังผู้ปลูกพืชไร่รายอื่น

ปัจจุบันมีการตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ มีสมาชิก 7 ครัวเรือน เลี้ยงแพะรวมกันทั้งสิ้น 200 กว่าตัว ให้ลูก 1.8 ตัวต่อแม่ต่อปี และได้รับรองวิสาหกิจชุมชนปลายปี 2548 โดยได้รับการประเมินจากวิสาหกิจจังหวัด 3 ดาว และมีการกำหนดคุณสมบัติสมาชิกที่จะต้องผ่านการฝึกอบรมที่จัดขึ้น โดยกลุ่มก่อน

เนื่องจากการเลี้ยงแพะเป็นเรื่องใหม่ของพื้นที่นี้ จึงมีการวางแผนพัฒนาอาชีพผู้เลี้ยงแพะไว้ดังนี้

- ให้ความรู้ในเรื่องการเลี้ยงแพะ ไปพร้อมกับการพัฒนาความคิดที่เน้นการเลี้ยงแพะเพื่อความอยู่รอดไม่มีหนี้ ไม่เน้นร่ำรวย ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

- ส่งเสริมให้ขยายพันธุ์แพะขาย เนื่องจากพื้นที่ตำบลวังยาว อยู่ห่างไกลจากตลาดขายแพะเนื้อ และนมแพะ อีกทั้งแพะพันธุ์จะขายได้ตัวละ 10,000 บาทขึ้นไป (ราคาของแพะพันธุ์ดี มีประวัติให้นม 4.6 ลิตร/ตัว/วัน) ขณะที่แพะเนื้อซึ่งขายอยู่ทั่วไปมีราคา 1,000-2,000 บาท

2) กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

ริเริ่มที่ป่าชุมชนห้วยหินดำ ซึ่งเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ปัจจุบันมีสมาชิกกว่า 10 ราย เดิมทีชาวบ้านอยู่กับป่า ทำไร่ข้าว ปลูกผัก หาปลากิน เมื่อมีกระแสปลูกพืชเศรษฐกิจ ชาวบ้านจึงหันไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำเกษตรพืชไร่ หากไม่มีฝน พืชที่ลงทุนไปก็สูญเปล่า หลายคนคิดหนีสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม จึงมีการรวมตัวกันของเกษตรกร เพื่อพูดคุยกันเกี่ยวกับการทำเกษตรในอนาคต ทำให้เริ่มหันกลับไปอยู่แบบเดิมก่อนปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเน้นปลูกข้าว ขุดบ่อปลา ปลูกผัก ปลูกไม้ยืนต้น เลี้ยงสัตว์ ที่ “ไม่มีเงิน แต่มีกิน”

การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นการทำให้เรียนรู้ไป โดยทดลองทำมา 4-5 ปี ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี แต่ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ใช้สมุนไพรไล่แมลง ปัญหาที่สมาชิกกลุ่มต้องเผชิญคือ ภัยแล้ง เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม

แนวทางการดำเนินการต่อไปของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ คือ การส่งเสริมเกษตรผสมผสานที่ให้ผลผลิตทั้งระยะสั้น กลาง ยาว ทุกบ้านต้องปลูกข้าวไร่ เป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองหลายสายพันธุ์ ซึ่งแต่ละครัวเรือนเก็บและคัดพันธุ์ไว้ แต่ละปีจะทดลองปลูก หากพบว่าผลผลิตน้อย จะเปลี่ยนพันธุ์

3) กลุ่มป่าชุมชน

สมาชิกชุมชนห้วยหินดำ เป็นชาวไทยกะเหรี่ยงโปว์ มีความผูกพันกับทรัพยากรทั้งดิน น้ำ ป่า มาแต่ครั้งอดีต วิถีการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานานกว่า 200 ปี แม้การพัฒนาจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ชาวบ้านชุมชนห้วยหินดำปรับตัวดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติบนฐานของวัฒนธรรมที่สั่งสมและสืบทอดกันมานาน ทำให้ฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ ให้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งใช้สอย ของคนในชุมชน

พื้นที่ป่าชุมชนมี 10,000 กว่าไร่ อยู่ติดกับพื้นที่ห้วยขาแข้ง เดิมเคยเป็นป่าสมบูรณ์ จนกระทั่งมีการให้สัมปทานป่า และมีคนทำไม้เถื่อน ส่งผลให้ป่าโล้น หนุระบาดทำลายข้าวในไร่ ประกอบกับแกนนำบ้านห้วยหินดำเล็งเห็นว่า ฐานเศรษฐกิจที่สำคัญคือป่าซึ่งเป็นต้นน้ำธรรมชาติ และจากที่สังเกตเห็นว่า ถ้าป่าขึ้นเมฆฝนที่ตั้งเค้ามาจะมาตกบริเวณดินเขา จึงหันมาดูแลป่าต้นน้ำ

จนกระทั่งปี 2537 ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านทนไม่ได้กับสิ่งที่เกิดขึ้น จึงรวมกลุ่มคณะกรรมการดูแลป่าไม้ไม่ให้ถูกตัด มีการปลูกป่า ปลูกต้นไม้เพิ่ม มีการส่งเสริม/ประสานจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ และมีการวางแผนกำหนดแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 3 โซน คือ โซน1 ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ โซน2 ป่าใช้สอย โซน3 ป่าพื้นที่ทำไร่ (สปก.)

4) กลุ่มแม่บ้าน

มีสมาชิก 31 คน และขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน แปรรูปมะขาม ทำทองม้วนขาย โดยวางแนวทางดำเนินการต่อไปของกลุ่มให้เน้นกิจกรรมลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ทำน้ำยาล้างจาน แชมพูสระผม และผงซักฟอกจากสมุนไพรไว้ใช้ในสมาชิกกลุ่ม

3. ตำบลท่างาม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี⁶

3.1. ข้อมูลทั่วไปของตำบลท่างาม

ตำบลท่างามตั้งเมื่อ ปี 2489 โดยผู้คนที่อพยพจากอำเภอศรีมหาโพธิ์ อาชีพหลัก คือทำนา และประมง ต่อมาผู้คนจากอำเภอเมืองปราจีนบุรีมาตั้งบ้านเรือนเพิ่มขึ้น และตั้งเป็นตำบลท่างามในปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุที่ตั้งชื่อตำบลท่างามเพราะมีลำน้ำเป็นทรายขาวเรียบริมแม่น้ำบางปะกง สภาพพื้นที่ตำบลท่างามส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเรียบริมแม่น้ำบางปะกง

ตำบลท่างามตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดปราจีนบุรี ห่างจากอำเภอเมืองปราจีนบุรี 5 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดปราจีนบุรีประมาณ 14 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3069 ประมาณ 100 กิโลเมตร (<http://www.thaitambon.com>)

ภาพที่ 4.7 สภาพทั่วไปตำบลท่างาม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ตำบลท่างาม มีพื้นที่ทั้งหมด 32.029 ตารางกิโลเมตร หรือ 20,018.12 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้ (<http://www.amphoe.com>)

ทิศเหนือ	ตำบลคงพระราม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี
ทิศตะวันออก	ตำบลหาดยาง อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี
ทิศตะวันตก	เขตเทศบาลเมืองปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี และตำบลรอบเมือง อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี
ทิศใต้	ตำบลหาดยาง อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ตำบลบางเดชะ อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

⁶ องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม ,2548 “แผนพัฒนาสามปี องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม พ.ศ. 2548-2550” อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ภาพที่ 4.8 แผนที่ตำบลท่างาม อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ตารางที่ 4.1 จำนวน ประชากรในตำบลท่างาม

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านน้ำหัก	132	245	250	495
2	บ้านคลองตาหลง	70	156	160	316
3	บ้านท่างาม	52	129	143	272
4	บ้านท่างาม	111	267	266	533
5	บ้านคู้งโรงนา	63	113	137	250
6	บ้านตรงแจะ	27	73	51	124
7	บ้านหุบจิว	77	126	145	271
8	บ้านหาดสะแก	39	72	85	157
9	บ้านหาดสะแก	62	136	137	273
10	บ้านหาดสะแก	61	133	137	271
11	บ้านหาดสะแก	25	65	65	130
12	บ้านลาดเค้า	214	375	451	826
รวม		933	1,890	2,028	3,918

3.2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

ประชากรโดยทั่วไปประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา ทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผัก ไร่ข้างในพื้นที่ ค่าขาย ปศุสัตว์ ได้แก่ ไก่ โค กระบือ เป็ด สุกร โดยมีการประกอบอาชีพด้าน เกษตรกรรม ประมาณร้อยละ 80 ไร่ข้างร้อยละ 10 อาชีพบริการอื่นๆ ร้อยละ 5 และปศุสัตว์ร้อยละ 5

ตำบลท่างามมี โรงแรม 2 แห่ง สถานีบริการน้ำมัน 1 แห่ง ตลาดนัดชุมชน 1 แห่ง ร้านค้าทั่วไป 45 แห่ง โรงงานเย็บกระเป๋าดำเนินทาง 1 แห่ง โรงงานซักรีด 1 แห่ง

สถานที่ท่องเที่ยว พบว่ามีโบราณสถานที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา คือ ตึกเจ้าพระยา อภัยภูเบศร ตั้งอยู่ที่ 32/7 หมู่ที่ 12 ถนนปราจีนอนุสรณ์ ตำบลท่างาม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

3.3 ข้อมูลด้านสังคม

สถานศึกษา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง (โรงเรียนวัด เลียบ โรงเรียนวัดกระแจะ โรงเรียนวัดหาดสะแก)

ด้านศาสนา พบว่า ร้อยละ 99.87 ของประชากรในตำบลท่างามนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาอื่นๆ ร้อยละ 0.13

ด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาลศูนย์ ขนาด 400 เตียง 1 แห่ง หน่วยควบคุมโรคติดต่อ นำ โดยแมลง 1 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง มีการใช้ส้วมราดน้ำร้อยละ 100

ด้านสาธารณูปโภค ในตำบลท่างาม ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ทั่วถึงทุกหลังคาเรือน การ บริการด้านประปาให้บริการแก่ประชาชนจำนวน 693 ครัวเรือน และด้านการสื่อสาร โทรศัพท์ส่วนบุคคล จำนวน 235 หมายเลข โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 15 หมายเลข มีหอกระจายข่าวระดับตำบล 1 แห่งที่หมู่ 7 และหอกระจายข่าวระดับหมู่บ้าน หมู่ 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11 และ 12

แหล่งน้ำ ได้แก่ แม่น้ำปราจีนบุรี บึงหลวงบน บึงหลวงล่าง หนองสะโด หนองกระทุ่ม เอน หนองปลาไหล หนองบัว คลองส่งน้ำด้วยพลังไฟฟ้า 1 แห่ง

การระบายน้ำ มีพื้นที่น้ำท่วม ร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด ระยะเวลาเฉลี่ยที่น้ำท่วมชั่ งนาน 15 วันช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม

การกำจัดขยะ ปริมาณขยะ 1,650 ตัน/วัน ใช้รถรวบรวมจำนวน 1 คัน การกำจัดขยะ ดำเนินการร่วมกับเทศบาลเมืองปราจีนบุรี

3.4 ข้อมูลกลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนาแห่งแม่น้ำปราจีนบุรี

ราวปี พ.ศ. 2549 ได้มีการรวมตัวกันของเกษตรกรที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดิน น้ำ และ การประกอบอาชีพ จากพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลท่างาม และดงพระราม ในชื่อกลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนา แห่งแม่น้ำปราจีนบุรี และกำหนดหลักการทำงานของกลุ่มในเบื้องต้นว่า ในการทำงานฟื้นฟูชีวิต

เกษตรกร จะยึดถือหลักการ ๔ ประการคือ สัจจะธรรม ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมทุกข์ร่วมสุข พึ่งตนเองให้มากที่สุด

4. ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

4.1 ข้อมูลทั่วไปของตำบลบ้านไร่⁷

พื้นที่ตำบลบ้านไร่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) บ้านไร่ ประกอบด้วย 16 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านไร่ หมู่ 2 บ้านโนนสำราญ หมู่ 3 บ้านโคกกระเบื้องไห หมู่ 4 บ้านวังอ้ายโพธิ์ หมู่ 5 บ้านวังตาเทพ หมู่ 6 บ้านวังอ้ายคง หมู่ 7 บ้านโนนสวรรค์ หมู่ 8 บ้านวังใหม่พัฒนา หมู่ 9 บ้านหนองใหญ่ หมู่ 10 บ้านเทพนา หมู่ 11 บ้านไร่พัฒนา หมู่ 12 บ้านสวนสวรรค์ หมู่ 13 บ้านลำปอแดง หมู่ 14 บ้านวังขวาง หมู่ 15 บ้านหลังสวน และหมู่ 16 บ้านเทพอวยชัย

ตำบลบ้านไร่มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 3,478 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมดจำนวน 11,640 คน เป็นชาย 5,933 คน หญิง 5,707 คน⁸ ปัจจุบันชาวบ้านในตำบลบ้านไร่ ร้อยละ 40 เป็นคนชัยภูมิโดยกำเนิด ร้อยละ 30 อพยพเคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดนครราชสีมา และอีกร้อยละ 30 ที่อพยพมาจากจังหวัดอื่น เช่น ลพบุรี กรุงเทพฯ อยุธยา สระบุรี นครสวรรค์ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด ขอนแก่น และชลบุรี เป็นต้น

แต่เดิมพื้นที่ตำบลบ้านไร่เป็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์ จนกระทั่งปี 2498 ความเป็นชุมชนขยายมาจากริมฝั่งในอำเภอจัตุรัส เข้าสู่อำเภอบำเหน็จณรงค์ จนมาถึงผืนป่าแห่งนี้ ชาวบ้านกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ชาวบนหรือคนดง ทั้งหมดประมาณ 16 ครัวเรือน ชาวบนเป็นชนเผ่ามอญโบราณมีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีลักษณะนิสัยที่ชอบอาศัยอยู่ในป่าบนยอดเขาสูง ไม่ชอบอยู่กับคนหมู่มาก หากมีคนจากถิ่นอื่นเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันมากๆ ชาวบนเลือกที่จะย้ายลึกเข้าไปในผืนป่า

การตั้งบ้านเรือนในช่วงเวลานั้น กระจัดกระจายเป็นกลุ่มบ้านเล็กๆ ใกล้กับที่ดินเพาะปลูกทำกิน ซึ่งบุกเบิกด้วยแรงงานของคนในครอบครัว โดยอาศัยอยู่รวมกันในกลุ่มเครือญาติพี่น้อง ดำรงชีพด้วยการเก็บหาของป่า เพาะปลูกข้าว พืชผัก เลี้ยงหมู ไก่ เพื่อยังชีพ และปลูกละหุ่ง ถั่วแดง ต่างเกี่ยวไปขายให้กับพ่อค้าที่บ้านไร่ เพื่อนำเงินไปซื้อกะปิ เกลือ น้ำปลา

⁷ รวบรวมจาก คำบอกเล่าจากความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่และชาวบ้านตำบลบ้านไร่ ได้แก่ คุณชัยยศ เพ็ชรพิทักษ์ กำนันตำบลบ้านไร่ คุณดำรง ทรงชุ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ คุณสมนึก อิมสิน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ คุณวิชัย ชัยขุนทด ชาวบ้าน บ้านเทพนา ตำบลบ้านไร่ คุณสมชาย เข็มมัตว์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลบ้านไร่, 24 พ.ย. 2549

⁸ ที่มา ข้อมูลจำนวนประชากรและบ้าน ณ วันที่ 23 มกราคม 2550 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หลังจากนั้นจึงเริ่มมีผู้คนจากถิ่นอื่นเข้ามาติดต่อ แลกเปลี่ยน ค้าขายพืชผลต่างๆ รวมทั้งตั้งถิ่นฐาน ทำให้ชุมชนขยายใหญ่ขึ้น ประกอบช่วงเวลาดังกล่าว เริ่มมีชาวบ้านไปเรียนหนังสือกันที่วัดบ้านไร่ หรือโรงเรียนที่วังอ้ายโพธิ์ซึ่งตั้งอยู่ห่างออกไปกว่า 20 กิโลเมตร โดยใช้ทางเกวียนในการติดต่อกับชุมชนภายนอกอื่นๆ ด้วยการเดินเท้าหรือเกวียน

ในปี 2514 เกิดเหตุการณ์ที่ชาวบ้านเรียกว่า “คงแตก” เนื่องจากรัฐอนุญาตให้สัมปทานทำไม้บนผืนป่าบริเวณที่ตั้งของตำบลบ้านไร่ในปัจจุบัน ทำให้มีการเข้ามาของนายทุนเพื่อตัดไม้ทำซุงและการเคลื่อนย้ายเข้ามาของชาวบ้านจากต่างตำบล ต่างอำเภอ และจังหวัดอื่นๆ เช่น ด่านขุนทด ซึ่งอาศัยเส้นทางขนไม้เข้ามา เพื่อมาเป็นแรงงานรับจ้างทำงานตัดไม้และเคลื่อนย้ายไม้ เช่นเดียวกับคนคงที่หันมารับจ้างกับนายทุนที่ได้สัมปทาน

เมื่อผืนป่าในเขตสัมปทานถูกถางจนเป็นที่โล่ง ชาวบ้านที่เคลื่อนย้ายเข้ามาเพื่อเป็นแรงงานรับจ้าง ส่วนใหญ่ไม่ได้เคลื่อนย้ายไปไหน จึงขยับขยายจับจองที่ดินบริเวณที่ถูกถางไป เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำกินต่อไป ประกอบกับชาวบ้านบางครัวเรือนที่พอมีเงิน จะจ้างชาวบ้านคนอื่นเพื่อถางพื้นที่เพาะปลูกทำกินต่อไป โดยตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจาย ใกล้กับที่ดินทำกินของตัวเอง

การเข้ามาตั้งรกราก เพาะปลูกทำไร่เดี่ยวของคนต่างถิ่นที่เพิ่มขึ้น ทำให้คนคงถอยร่นเข้าไปในป่าลึกมากขึ้น จนกระทั่งไม่มีพื้นที่ให้ถอยเข้าไปได้อีก เพราะเป็นหน้าผา คนคงจึงตั้งหลักปักฐานอยู่ร่วมกับคนภายนอกที่ย้ายเข้ามา จนเป็นชุมชนบ้านเทพนา และภายหลังมาจึงมีการแต่งงานระหว่างชาวบนและชาวบ้านที่อพยพโยกย้ายมาจากที่อื่น จนถึงทุกวันนี้ลูกหลานชาวบนยังคงอาศัยในตำบลบ้านไร่ ซึ่งกระจายไปตามหมู่บ้านต่างๆ เช่น ที่หมู่ 1 บ้านไร่ หมู่ 4 บ้านวังอ้ายโพธิ์ หมู่ 5 บ้านวังตาเทพ หมู่ 6 บ้านวังอ้ายคง และ หมู่ 11 บ้านไร่พัฒนา

การประกอบอาชีพของชาวบ้านตำบลบ้านไร่ ส่วนใหญ่อยู่บนฐานการผลิตภาคเกษตรกรรม ได้แก่ เพาะปลูกข้าวไร่ เป็นทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว โดยส่วนใหญ่ปลูกไว้เพื่อยังชีพ หากเหลือจึงขายให้กับเพื่อนบ้านที่มาซื้อ รวมทั้งปลูกมันสำปะหลัง ข้าวโพด พริก และอ้อยไว้ขาย โดยนำไปขายพ่อค้าคนกลางที่ตัวอำเภอ

จนกระทั่งปี 2534 รัฐบาลดำเนินโครงการจัดสรรที่ดินทำกินเพื่อเกษตรกรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก. 2534 – 2535) ทำให้มีการเคลื่อนย้ายชาวบ้านบางส่วนจากพื้นที่ป่านายางลึก บ้านเทพนา บ้านโนนสวรรค์ ไปยังที่ทำกินซึ่งรัฐจัดสรรให้ใหม่ แต่กลับประสบปัญหาไม่สามารถเพาะปลูกทำกินบนที่ดินจัดสรรใหม่ได้ เพราะชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว ได้อ้างสิทธิในการจับจองก่อน

ในที่สุดชาวบ้านบางส่วนจากกลุ่มดังกล่าวจึงรวมตัวกัน และส่งตัวแทนเดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อร่วมเคลื่อนไหวกับสมัชชาคนจนที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ในปี 2539 ยุครัฐบาลบรรหาร ศิลปอาชา และอีกครั้งในปี 2540 ยุครัฐบาลชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งมีการเจรจาอย่างเป็นทางการ และปัญหาของชาวบ้านไร่ ที่ประสบปัญหาป่าไม้ ที่ดิน ที่เป็นที่สาธารณประโยชน์ได้รับการพิจารณาแก้ไข

จนกระทั่งได้รับอนุญาตให้คืนถิ่น กลับมาอาศัยในที่ดินบริเวณเดิมได้ ซึ่งชาวบ้านได้ตั้งหมู่บ้านใหม่ แยกออกมาจากบ้านหนองใหญ่ โดยมีชื่อใหม่ว่า บ้านเทพนา ในวันที่ 2 กรกฎาคม ซึ่งแต่นั้นมาทุกปีจะมีการจัดงาน วันกลับคืนถิ่นแผ่นดินแม่

การไปร่วมเคลื่อนไหวกึ่งที่กรุงเทพทำให้ชาวบ้านเทพนามีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านจากที่อื่นๆ ซึ่งได้รับผลกระทบจากนโยบายและโครงการของภาครัฐ รวมทั้งได้รู้จักและทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานองค์กรที่ให้การสนับสนุนผู้ที่ประสบปัญหาต่างๆ เช่น ได้รับการส่งเสริมให้รวมกลุ่มกันทำเกษตรอินทรีย์ และการสร้างบ้านดินที่เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามดำเนินชีวิตที่ทวนกับการพัฒนากระแสหลักภายใต้ระบอบทุนนิยม โดยพยายามแสวงหาแนวทางพึ่งตนเอง การพึ่งพิงธรรมชาติ⁹

ขณะเดียวกันราวปี 2538 เริ่มมีการอพยพของผู้คนจากกรุงเทพฯ เข้ามาตั้งรกรากในเขตตำบลบ้านไร่ โดยซื้อที่ดินติดถนนลาดยางจากชาวบ้านเพื่อสร้างเป็นที่พักอาศัย และในบริเวณที่แบ่งเป็นสวน ผู้มาใหม่ได้นำพืชสวนซึ่งต่างไปจากที่ชาวบ้านเคยเพาะปลูกเข้ามา เช่น ลำไย มะไฟ มะปราง ซึ่งชาวบ้านทั่วไปเห็นว่าได้ผลผลิตดี จึงเกิดความสนใจและเข้าไปถามไถ่ ถึงแหล่งที่มาของพันธุ์ วิธีการเพาะปลูก การดูแล และถึงขั้นฝากซื้อต้นมาปลูก

ปีถัดมาชาวกรุงเทพฯกลุ่มนี้ ได้เริ่มหันมาสร้างที่พักผ่อนท่องเที่ยว เพื่อให้บริการกับคนทั่วไปในรูปแบบของรีสอร์ทและโฮมสเตย์ เนื่องจากบริเวณตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิต มีความอากาศที่เย็นตลอดปี มีทะเลหมอกในฤดูฝน รวมทั้งมีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด โดยเฉพาะดอกกระเจียว ดอกดิน ดอกขมิ้น ทำให้แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวและพักที่ตำบลบ้านไร่ ปีละไม่ต่ำกว่า 5 - 6 แสนคน

การให้บริการที่พักดังกล่าว ชาวบ้านทั่วไปเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชาวตำบลบ้านไร่ เพราะ ประการแรกช่วยประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านบางส่วนมีรายได้เสริม ประการต่อมาช่วยประชาสัมพันธ์และสนับสนุนงานบุญงานประเพณีต่างๆ เช่น สงกรานต์ ปีใหม่ ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ประการที่สาม ช่วยประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรู้จักโรงเรียนต่างๆในตำบล ทำให้มีการสนับสนุนเสื้อผ้า ข้าวของ และเลี้ยงอาหารกลางวันเด็กในตำบล ประการสุดท้าย ช่วยประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลผลิตจากการเกษตรของชาวบ้านให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เช่น ข้าวเหนียวดำ ที่ชาวบ้านนิยมปลูกไว้จำหน่าย โดยจะปลูกข้าวเจ้าไว้รับประทาน

ทั้งนี้เมื่อต้นปี 2549 องค์กรเอกชนและชาวบ้านผู้ประสบปัญหาความยากจนในพื้นที่บ้านเทพนา ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิต มีความคิดที่จะจัดทำโครงการจัดสร้างหมู่บ้านดินขึ้น และตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านดินสิ่งมหัศจรรย์โลก ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการจากทั้ง 16 หมู่บ้านในตำบลบ้านไร่เป็นผู้ดำเนินการหลัก โดยมุ่งหวังให้โครงการนี้เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านทั้ง 16 หมู่บ้าน ของ

⁹ <http://www.dopa.go.th/kcc/kcc2.3.2.htm#AA> , http://www.thaico.net/b_p_page/fop_s3y.htm และ <http://www.siamsewana.org/articles/>

ตำบลบ้านไร่ ให้มีงานทำอย่างครบวงจร เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ แก้ไขปัญหาความยากจนได้ อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

จากนั้นจึงนำเสนอโครงการไปยังส่วนราชการจังหวัดชัยภูมิ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้างบ้านดินในโครงการนี้ ให้เป็นสถานที่พักผ่อนแบบธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติป่าหินงามและชมทุ่งดอกกระเจียวบาน ในช่วงเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม ของทุกปี

ต่อมาในวันที่ 5 เมษายน 2549 พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ อดีตนายกรัฐมนตรี ในฐานะผู้อำนวยการศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตช.) พร้อมกับ นายประภากร สมิติ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ รวมทั้งหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ได้เดินทางไปพบปะกับชาวดำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต ที่มาให้การต้อนรับ ผลจากการพบปะครั้งนี้ เบื้องต้น นายประภากร สมิติ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ได้จัดสรรงบประมาณ CEO เพื่อสนับสนุนการดำเนินการ จากนั้นจึงให้คณะกรรมการเสนอแผนงานโครงการไปที่ ศตช. ซึ่ง พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นผู้อำนวยการ.ศูนย์ฯ ในขณะนั้น เพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณมาดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป

4.2 ข้อมูลทางกายภาพ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลบ้านไร่ มีลักษณะเป็นป่าเขา และที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่ทั้งหมด 226.9 ตารางกิโลเมตร (141,812.5 ไร่)¹⁰ เป็นพื้นที่ซึ่งเหมาะทำการเกษตรร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนที่เหลือร้อยละ 70 ไม่เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรมเพราะมีลักษณะเป็นภูเขาซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปทั้งตำบล มีความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 350 เมตร มีระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอ 30 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดชัยภูมิเฉลี่ย 70 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.9 สภาพทั่วไปของตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

¹⁰ www.tambon.com

ภาพที่ 4.10 อาณาเขตตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

พื้นที่ตำบลบ้านไร่มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลนาขางลึก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลห้วยยายจิว อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลซับใหญ่ กิ่งอำเภอซับใหญ่ และ ตำบลบ้านชวน ตำบลโคกเพชรพัฒนา อำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลน้ำร้อน ตำบลบ่อรัง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ และตำบลกุดตาเพชร กิ่งอำเภอลำสนธิ จังหวัดลพบุรี

การตั้งบ้านเรือนและสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป พบว่า มีทั้งบ้านเรือนที่ก่อสร้างด้วยปูนทั้งหลัง บ้านปูนกึ่งไม้ และที่เป็นบ้านไม้ทั้งหลัง ซึ่งทั้ง 16 หมู่บ้านในตำบลบ้านไร่มีไฟฟ้า ระบบประปา และโทรศัพท์พื้นฐาน รวมทั้งโทรศัพท์มือถือใช้ทุกหมู่บ้าน

เส้นทางการคมนาคม การเดินทางจากกรุงเทพฯเข้าสู่ตำบล สามารถใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ผ่านรังสิต วังน้อย จนถึงสามแยกจังหวัดสระบุรี เลี้ยวขวาไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) แล้วแยกซ้ายเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 201 ที่อำเภอสีคิ้ว อำเภอด่านขุนทด เข้าสู่จังหวัดชัยภูมิ แล้วเลี้ยวที่ทางแยกบ้านหนองบัวโคก เข้าสู่เส้นทางสายหนองบัวโคก-ชัยบาดาล (ทางหลวงหมายเลข 205) ถึงอำเภอเทพสถิต เลี้ยวขวาเข้า ตำบลบ้านไร่

4.3 ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

ภาคเกษตรกรรม

อาชีพหลักที่สำคัญของชาวบ้านในตำบลบ้านไร่คือ การทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งจะประกอบอาชีพไปพร้อมกับการเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป เนื่องจากแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้งมีอยู่อย่างจำกัด คือ มีเพียง 3 แหล่ง ได้แก่ บ้านโคกกระเบื้องไห บ้านวังใหม่พัฒนา และบ้านลำปอแดง ครอบคลุมพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 300 ไร่ และถูกใช้ไปเพื่อการเพาะปลูก ส้ม แตงกวา และพืชผักต่างๆ ส่วนหม่อนอื่นๆ ในตำบลทำการเกษตรได้เฉพาะในฤดูฝนคือ เดือนสิงหาคมถึงเดือนธันวาคม ซึ่งมีฝนตกหนักมาก โดยปริมาณฝนตกเฉลี่ยสูงสุดในเดือนสิงหาคม และ กันยายน ของทุกปี และฝนทิ้งช่วงในช่วงกลางมิถุนายน ถึงกลาง กรกฎาคม ของทุกปี

ชาวบ้านตำบลบ้านไร่นิยมปลูกข้าวไร่ ทั้งที่เป็นข้าวเหนียวขาว และข้าวเจ้า ไร่บริเวณในครัวเรือน และนิยมปลูกข้าวเหนียวดำเพื่อการค้า ซึ่งขายทั้งข้าวเหนียวดำ และข้าวเหนียวกล้อง ทั้งนี้ข้าวเหนียวดำเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่มีคุณภาพดี เหนียว และหอม วิธีการเพาะปลูกใช้การหยอดเมล็ดตามรถไถ มีการขายหญ้า 2 อาทิตย์ เมื่อข้าวงอกจะทำให้ดินร่วน แล้วจึงหมั่นถอนหญ้าบริเวณรอบๆ เมื่ออยู่ในช่วงที่ข้าวตั้งท้องจะใช้ปุ๋ยสูตร 15-15-15 รองนข้าวแก่ จึงเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งจะปลูกช่วง มิถุนายน-กันยายน และเก็บเกี่ยวช่วงเดือนตุลาคม สำหรับแรงงานที่ใช้ในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ระดมจากการเอาแรงร้อยละ 30 และอีกร้อยละ 70 ใช้วิธีจ้าง

โดยมีพืชไร่ พืชผัก ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ ดังนี้ คือ

- 1) มันสำปะหลัง เกษตรกรใช้พันธุ์ส่งเสริมคือ เกษตรศาสตร์ 50 และระยอง 5 ปุ๋ยใช้สูตร 15-15-15 ประมาณ 20 กิโลกรัมต่อไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 2,750 กิโลกรัมต่อไร่ โดยปลูกช่วงเวลาเดียวกับปลูกข้าว คือในฤดูฝน ช่วงเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤษภาคม มีโรงแปงและโรงมันรับซื้อ ทั้งใกล้ไกล ตำบล การเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว ใช้วิธีการเอาแรงร้อยละ 20 ที่เหลือใช้วิธีจ้างเหมาปลูก ไร่ละ 280 บาท และขุดจ้างเหมา ต้นละ 250 บาท ไม่รวมค่าขน
- 2) ข้าวโพด ใช้พันธุ์ข้าวโพดลูกผสม มีการใช้ปุ๋ยเคมีรองกันหลุมก่อนปลูก และมีการใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 หลังกำจัดวัชพืช อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 600 กิโลกรัมต่อไร่
- 3) พริก ปลูกต้นฤดูฝนในสภาพไร่ ใช้พันธุ์ยอดสนทั้งหมด มีการใช้ปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 อัตรา 30 กิโลกรัมต่อไร่ มีการป้องกันกำจัดโรค แมลง แต่ยังไม่สามารถป้องกันโรคกุ้งแห้งได้
- 5) ข้าวโพดหวาน ปลูกหลังเก็บเกี่ยวข้าว ใช้พันธุ์ตามผู้รับซื้อกำหนด ใช้ปุ๋ยตามผู้รับซื้อกำหนด ประมาณ 70 กิโลกรัมต่อไร่ ผลผลิตฝักสด เฉลี่ย 1,500 กิโลกรัมต่อไร่
- 6) แตงกวา ปลูกในไร่ที่มีแหล่งน้ำช่วงฤดูหนาวเป็นต้นไป โดยปลูกหลังเก็บเกี่ยวข้าว ใช้พันธุ์ลูกผสม ปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชตามกำหนด ผลผลิตเฉลี่ย 1,400 กก. ต่อไร่

นอกจากนี้ยังมีพืชผักอื่นๆ เช่น หัวไชเท้า มะเขือเทศ (สีดา) และพืชสวนต่างๆ เช่น ลำไย และส้ม ที่ปลูกเพื่อการค้า ส่วนน้อยหน้า ขนุน มะพร้าว น้ำหอม มะม่วง และเงาะ เป็นไม้ผลที่ปลูกไว้บริโภค หากเหลือจึงขายเป็นรายได้เสริม

อาชีพหลักที่สำคัญอีกอาชีพหนึ่งของชาวบ้านตำบลบ้านไร่ คือ การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ หมู ซึ่งเลี้ยงไว้ขาย ขณะที่ไถ่พื้นเมือง ซึ่งเลี้ยงแบบปล่อยในบริเวณบ้าน หรือในไร่ นา ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค เหลือจากบริโภคจึงแบ่งขาย และพบว่ามีการเลี้ยงวัวเนื้อ โดยเลี้ยงปล่อยตามทุ่งหญ้าธรรมชาติ มีประมาณร้อยละ 30 ที่เลี้ยงในพื้นที่ของตนเอง และ ร้อยละ 10 มีการปลูกหญ้าเพื่อใช้เลี้ยง พันธุ์ที่มีเลี้ยงมากที่สุด คือ ลูกผสมอเมริกันบราห์มัน นอกจากนี้ชาวบ้านยังเลี้ยงควาย ซึ่งเลี้ยงปล่อยตามทุ่งหญ้าธรรมชาติ และหัวไร่ปลายนา

ภาคอุตสาหกรรม

ภายหลังการเก็บเกี่ยวพืชผลในที่ดิน ชาวบ้านส่วนใหญ่ทั้งหญิงชายที่อายุประมาณ 30 ปีขึ้นไป จะไปรับจ้างทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร เช่น รวมกลุ่มไปรับจ้างปลูกนา เกี่ยวข้าว เกี่ยวอ้อย และเกินกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างทั่วไป ได้หันไปประกอบอาชีพรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งผู้หญิงที่อายุน้อยกว่า 30 ปีส่วนใหญ่จะไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และหากเป็นชายจะไปรับจ้างเป็นกรรมกร ช่างไม้ ช่างปูนตามสถานที่ก่อสร้างต่างๆ เป็นต้น

นอกเหนือจากการทำงานรับจ้างข้างต้น ชาวบ้านบางส่วนหันมาทำศิลปหัตถกรรมจำหน่ายเป็นรายได้เสริม เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า การหาต่อไม้จากป่าเพื่อสร้างงานศิลปะจากต่อไม้ การเก็บ/ปรุงสมุนไพรเพื่อรักษาโรค และการนวดเพื่อสุขภาพ เป็นต้น ทั้งยังพบว่ามีกรรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในตำบลบ้านไร่ เพื่อประกอบอาชีพเกี่ยวกับหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นรายได้เสริม เช่น การทำหัตถกรรมจากเศษไม้ โดยกลุ่มงานศิลปะประดิษฐ์เศษไม้มงคล บ้านหนองใหญ่ การทำดอกไม้ประดิษฐ์โดยกลุ่มอาชีพทำดอกไม้ประดิษฐ์ บ้านลำปอแดง การทำน้ำผลไม้ขายโดย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านเทพพนา การขายข้าวเหนียวดำโดยกลุ่มแม่บ้าน บ้านไร่

เนื่องจากพื้นที่ในตำบลบ้านไร่ และในเขตอำเภอเทพสถิตมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม น้ำตกเทพพนา น้ำตกเทพประทาน เป็นต้น ทำให้มีกิจกรรมต่อเนื่องทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นตามมา เช่น รีสอร์ท และโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นอีกช่องทางในการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านตำบลบ้านไร่ ไม่ว่าจะเป็นในฐานะผู้ประกอบการย่อย แรงงานรับจ้างที่ประจำอยู่ในส่วนของการบริการ และส่วนที่เกี่ยวกับการทำสวน เป็นต้น